

## **Відгук**

офіційного опонента на дисертаційну роботу Максиміва Олега Олеговича «Особливості протезування хворих на цукровий діабет повними знімними пластинковими протезами» на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 - стоматологія

### *Актуальність теми*

За даними ВООЗ, понад 30 млн. людей в світі, які страждають на цукровий діабет та у зв'язку з патогенетичними особливостями перебігу захворювання втрачають зуби передчасно, що зумовлює високу потребу в ортопедичному лікуванні таких хворих із застосуванням знімних пластинкових протезів. Висока частота уражень тканин пародонту, передчасна втрата зубів, потреба у повноцінному і якісному відновленні жувальної ефективності у цих пацієнтів висувають вирішення комплексних завдань стоматологічної реабілітації таких хворих на провідне місце серед медико-біологічних та соціальних проблем сучасності.

Однак особливості ортопедичного лікування на фоні даної патології у зв'язку з системними метаболічними порушеннями, ураженням мікроциркуляторного судинного русла і пригніченням репаративних процесів та розвитком недостатності компенсаторних механізмів тканин пародонту залишаються складними і маловивченими.

В нечисленних роботах щодо проблеми ортопедичного стоматологічного лікування при повній втраті зубів у хворих на цукровий діабет, запропоновані методи лікування не забезпечують перманентного активного впливу на адаптацію тканин протезного поля до знімних пластинкових протезів. Ведуться пошуки допоміжної сервісної медикаментозної терапії, яка забезпечує створення сприятливих метаболічних умов для локальної адаптації протезного поля до пластинкових протезів, сприяє профілактиці розвитку ускладнень і оптимізує успішність як безпосередніх, так і віддалених результатів протезування, якість життя пацієнтів. Важливим напрямком є також вивчення ефективності застосування нових конструкційних матеріалів базисів протезів, що дозволяє нівелювати їх навантаження на слизову оболонку альвеолярного відростка, яка при

цукровому діабеті є несприятливою для протезування і потребує особливого підходу.

Таким чином, необхідність розробки нових комплексних підходів до ортопедичного лікування, які дозволяють ефективно впливати на процес адаптації до знімних пластинкових протезів у хворих на цукровий діабет, є актуальним завданням сучасної стоматології. Саме цій проблемі і присвячене дисертаційне дослідження Олега Максиміва.

#### *Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами*

Дисертаційна робота є фрагментом комплексної науково-дослідної теми кафедри ортопедичної стоматології Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» на тему: «Нові підходи до діагностики, лікування та профілактики основних стоматологічних захворювань різного генезу в мешканців Карпатського регіону України» (№ держ. реєстрації 0111U006501). Автор є безпосереднім виконавцем фрагмента запланованої науково-дослідної роботи.

#### *Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна*

Дисертаційна робота Максиміва О.О. виконана на сучасному науково методичному рівні і є глибоким науковим дослідженням з використанням комплексу сучасних об'єктивних та інформативних методів дослідження.

Для вирішення поставлених завдань автором проведені клінічні, лабораторні, біохімічні, морфологічні, мікробіологічні, функціональні та статистичні методи дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій визначається достатнім об'ємом клінічного матеріалу і базується на результатах обстеження та лікування хворих на цукровий діабет з повною втратою зубів, яка проведена в 3 етапи дослідження.

Подані в роботі таблиці та рисунки інформативні, висновки конкретні і повністю узгоджуються з результатами досліджень, практичні рекомендації науково обґрунтовані, ілюстративний матеріал наглядно демонструє одержані результати. При оцінці отриманих даних застосовувались об'єктивні критерії та

методи математико-статистичної обробки, що забезпечує достовірність одержаних результатів. Наукові положення, висновки та рекомендації, що наведені в кінці кожного розділу і в кінці дисертації, є чіткими та інформативними, відповідають меті та завданням роботи, випливають зі змісту роботи, достатньо обґрунтовані доказовим матеріалом.

*Новизна основних положень і висновків дисертації, її наукове і практичне значення*

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вивчена потреба у ортопедичному лікуванні хворих на цукровий діабет типу 2 при повній втраті зубів. Встановлена залежність повної втрати зубів від тривалості захворювання та статі. Вперше доведено кореляційний зв'язок між рівнем в крові ліпопротеїдів низької щільності та ступенем крихкості капілярів і кількістю облітерованих капілярів слизової оболонки тканин пародонту, вмістом у крові загального холестерину та індексом злушення епітелію, що вказує на взаємообумовленість дисліпідемії з ішемічними та дистрофічними змінами епітелію слизової оболонки.

Досліджені зміни функціонального стану судинної циркуляції крові тканин протезного ложа у хворих на інсулін-незалежний цукровий діабет до і після протезування, а також зміни неспецифічної імунної резистентності, мікробіоз ротової порожнини при ортопедичному лікуванні повними знімними протезами.

Доповнено відомості щодо морфологічних змін м'яких тканин протезного ложа у хворих на цукровий діабет типу 2, які проявлялися дезорганізацією сполучної тканини, склерозом і гіалінозом дрібних судин слизової оболонки, що призводило до підвищеної травматизації слизової оболонки та збільшення термінів адаптації до протезів.

Встановлено, що використання терапії супроводу забезпечує епітелій протекторний ефект запропонованого комплексного підходу до ортопедичного лікування. Протезування хворих на цукровий діабет повними пластинковими протезами із базисної пластмаси Meliodent HC під впливом комплексної терапії супроводу із застосуванням кверцетину спостерігалось покращення морфологічного стану тканин протезного ложа, мікроциркуляції крові у судинах, оптимізації ліпідного спектру крові та рівня глікемії, відновлення про-антиоксидантного балансу та покращення мікробіозу ротової порожнини.

Для практичного застосування в ортопедичній стоматології розроблено схему терапії супроводу із антиоксидантним та ендотелійпротекторним ефектом при користуванні повними знімними протезами з базисної пластмаси Meliodent HC.

Результати дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес на профільних кафедрах ортопедичної стоматології ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет» імені І.Я.Горбачевського, Івано-Франківського національного медичного університету, в лікувальні заклади практичної стоматології.

#### *Оцінка змісту дисертації, зауваження щодо змісту та оформлення роботи*

Дисертаційна робота Максиміва О.О. оформлена згідно вимог МОН України до кандидатських дисертацій. Складається зі вступу, огляду літератури, опису матеріалів та методів дослідження, двох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 159 сторінок комп'ютерного тексту. Фактичні дані наведені у 22 таблицях та проілюстровані 12 рисунками. Список літератури включає 222 джерела, з них 156 кирилицею та 66 латиною.

У *Вступі*, який викладений на 7 сторінках, автором коротко описано сучасний стан наукової проблеми, котрій присвячена робота, її значущість, аргументовані підстави та практична потреба даного дослідження. Дисертантом чітко сформульовано мету та завдання дослідження. Лаконічно викладено нові наукові рішення, які запропоновано автором, відображено особистий внесок здобувача у проведенні наукового дослідження. Матеріали дисертаційної роботи всебічно висвітлені у наукових статтях та виступах на конференціях та з'їздах. Всі підрозділи вступу сформульовані чітко і зрозуміло.

Розділ *Огляд літератури* викладений на 16 сторінках, включає чотири підрозділи. Автор аналізує поширеність цукрового діабету серед населення України та потребу в ортопедичному лікуванні, патоморфологічні зміни у слизовій оболонці порожнини рота та кістковій тканині альвеолярного відростку щелеп, оцінює вплив базису знімного протеза на тканини протезного ложа, характеризує заходи профілактики ускладнень з боку тканин протезного поля при протезуванні

знімними пластинковими протезами при даному ендокринному захворюванні.

Автором представлено літературні дані, які дотичні до проблем, що розглядаються у дисертаційній роботі. На підставі аналізу даних сучасної літератури автор обґрунтовує доцільність і актуальність проведення наукового дослідження в даному напрямку.

Слід однак, зазначити, що розподіл огляду на невеликі за обсягом підрозділи є дещо нераціональним. Зокрема, перші два підрозділи можна було б об'єднати в один, а також упустити в загальному дані щодо поширеності і проблеми цукрового діабету і розширити тільки ортопедичні проблеми, пов'язані із діабетом.

Розділ *Матеріали та методи дослідження* викладений на 13 сторінках. Цей розділ дає повне уявлення про загальний дизайн та обсяг проведених досліджень на трьох етапах виконання і дозволяє констатувати, що результати дослідження базуються на достатній кількості спостережень, застосовані методики сучасні і інформативні, забезпечують доказову базу дослідження. Наведений детальний груповий поділ контингенту обстежених.

Принципових зауважень до розділу немає, але слід відмітити, що, на мою думку, недоцільно так детально описувати стандартизовані методики клініко-лабораторних досліджень, а також можна було б провести об'єднання методик за типом дослідження, а не дроблення їх на 11 підрозділів (на 13 сторінках). У преамбулі до розділу доцільно було б коротко визначити мету та зміст кожного етапу виконання дисертаційної роботи.

Розділ 3 викладений на 15 сторінках, складається з 2-х підрозділів і присвячений аналізу особливостей метаболічних порушень при повній втраті зубів у хворих на цукровий діабет типу 2. Зокрема, автор проводить аналіз розладів вуглеводного та ліпідного обмінів, інтенсивності оксидативного стресу та антиоксидантного захисту. Результатами, наведеними в розділі 3.1, конкретизована патогенетична роль дисліпідемії в розвитку діабетичної мікроангіопатії, синдрому діабетичної ксеростомії та повної втрати зубів у хворих. У дослідженнях, наведених в підрозділі 3.2, доведено вірогідне порушення балансу системи перекисне окислення ліпідів – антиоксидантний захист і виявлення у пацієнтів явищ оксидативного стресу, наслідком чого є вірогідне зниження функціонального стану ендотелію та судинні розлади із розвитком вторинних ішемічних та

метаболічних змін слизової оболонки та тканин пародонта.

Розділ завершується ґрунтовними узагальнюючими висновками та списком опублікованих автором робіт, добре ілюстрований таблицями. Зауважень до розділу немає. Слід зауважити, що матеріал, що стосується опису груп спостереження, можливо, слід було б викласти у скороченій формі, а не повторювати дані із розділу 2.

Розділ 4 *Клініко-лабораторні дослідження ефективності методу ортопедичного лікування та застосування кверцетину у якості терапії супроводу хворих на цукровий діабет типу 2* викладений на 47 сторінках і складається з семи підрозділів. Це – ключовий, найбільш значимий, об’ємний і цікавий розділ дисертаційної роботи. Розділ розпочинається з короткої преамбули, в якій обґрунтована логіка проведених досліджень. Підрозділ 4.1 присвячений обґрунтуванню доцільності використання комбінованого застосування кверцетину (у ентеральній та місцевій формах), як терапії супроводу хворим, що підлягли протезуванню, на основі його активних антиоксидантних, антигіпоксантичних, ендотелій-протекторних властивостей та сприятливого впливу на мікроциркуляцію. У підрозділі 4.2 проведений аналіз стійкості капілярів слизової оболонки протезного ложа при протезуванні повними знімними протезами у хворих на цукровий діабет типу 2 у різні періоди спостереження. Доведена перевага накладання протеза, виготовленого із базисної пластмаси Meliodent HC порівняно із базисною пластмасою Фторакс. Результатами, наведеними в підрозділі 4.3, автором доведений позитивний вплив комплексного застосування кверцетину як терапії супроводу і використання базисної пластмаси Meliodent HC на основні досліджувані метаболічні показники – про-антиоксидантної системи, показників вуглеводного та ліпідного обмінів, що лежить в основі усунення патогенетичного підґрунтя формування ксеростомії. У підрозділі 4.4 автор аналізує динаміку морфологічних змін тканин протезного ложа у хворих на цукровий діабет залежно від терапії супроводу та способу протезування. Встановлено менш травмуючий вплив на слизову оболонку протезного ложа виявлений у базисів із пластмаси «Meliodent HC» при поєднанні з ентеральною та місцевою терапією супроводу кверцетином, що дозволяє рекомендувати застосування саме цього комплексу в клінічній практиці для профілактики ускладнень протезування. Результати оцінки

гігієнічного стану знімних пластинкових протезів у хворих на цукровий діабет представлені в підрозділі 4.5. Дисертантом встановлено, що використання базисів із пластмаси Meliodent HC і застосування терапії супроводу підвищує коефіцієнт гігієнічного стану протезів. У підрозділі 4.6 на основі проведених імунологічних досліджень автором доведено, що запропонований комплекс сприяє підвищенню функціональної активності клітин імунної системи і, як наслідок, покращенню регенеративних процесів. Підрозділ 4.7 фактично узагальнює клінічний результат запропонованого автором лікувального комплексу у безпосередній та віддалений періоди протезування. Аналіз розділу закінчується аргументованими 9 детальними висновками.

Розділ добре ілюстрований таблицями, діаграмами, насичений великою кількістю статистичного матеріалу. На мій погляд, підрозділи, присвячені викладенню особливостей біохімічних, імунологічних досліджень, перенасичені фактичними дослідженнями, які вже всебічно вивчені при різних патологічних станах, в тому числі і при цукровому діабеті. Ці дані дуже важливі для вибору тактики та оцінки ефективності комплексного ортопедичного лікування у хворих на цукровий діабет, однак не потребують такої деталізації. Кожний з цих підрозділів може представляти окремий напрямок досліджень.

Заключний 5 розділ *Аналіз та узагальнення результатів дослідження* викладений на 17 сторінках, присвячений аналізу результатів проведених досліджень. Він засвідчує глибокі знання автором досліджуваної проблеми, що підтверджується результатами виконаних клінічних, морфологічних, біохімічних, функціональних методів досліджень і обґрунтовує нове вирішення наукового завдання, що виражається у підвищенні ефективності ортопедичного лікування хворих з повними знімними пластинковими протезами з базисної пластмаси Meliodent HC і застосування терапії супроводу при цукровому діабеті типу 2.

Дисертація завершується 5 висновками, в яких викладені найважливіші науково-практичні результати, отримані автором в ході проведення дослідження, з формулюванням суті вирішеної наукової задачі та практичними рекомендаціями, що є логічним результатом проведеної роботи.

*Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях*

Матеріали та основні положення дисертаційної роботи повністю відображені автором у 13 наукових працях, зокрема, 5 – у фахових виданнях, рекомендованих МОН України (з них 1 – у виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз, 1 – у фаховому закордонному виданні), 7 – в матеріалах і тезах з'їздів та конференцій.

#### *Недоліки дисертації та автореферату щодо їх змісту і оформлення*

В цілому робота написана добре, яскраво ілюстрована, більшість розділів легко читаються, однак розділи, присвячені результатам дослідження метаболічних процесів перенасичені великою кількістю показників, об'єктивний аналіз яких потребує відповідних фахових знань. Трапляються орфографічні та стилістичні помилки, русизми. Можна було б збільшити кількість посилань на літературу останніх років. Слід відзначити, що виявлені недоліки дисертації не принципові, більшість з них можуть бути легко виправлені, носять рекомендаційний характер і жодним чином не зменшують цінність дисертаційної роботи. Принципових зауважень щодо змісту роботи немає, її результати повністю відображені в авторефераті, який містить всі необхідні складові, згідно з вимогами МОН України. Автореферат дисертації відповідає змісту роботи, заперечень та зауважень до нього немає. Однак у висновках є технічний огріх - 2 рази позначено четвертий висновок.

В процесі ознайомлення з роботою виникли питання, які не носять принципового характеру, проте потребують додаткового роз'яснення і на які хотілося б отримати відповіді:

1. Чим зумовлений вибір запропонованої вами терапії супроводу саме кверцетином, а не іншими препаратами фармакотерапевтичної групи капіляростабілізуючих засобів, та базисного матеріалу Meliodent НС, чим він відрізняється від пластмаси Фторакс ?

2. Чи підтверджена патентом запропонована вами терапія супроводу в комплексному лікуванні хворих на цукровий діабет типу 2 ?Адже результати



проведених Вами досліджень містять елементи об'єкта права інтелектуальної власності

3. З якою метою ви використовували групу порівняння з дефектами зубних рядів у хворих на цукровий діабет типу 2 ?

### ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Максиміва Олега Олеговича «Особливості протезування хворих на цукровий діабет повними знімними пластинковими протезами», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія, є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе наукове завдання – підвищення ефективності ортопедичного лікування повними знімними пластинковими протезами хворих на цукровий діабет типу 2 шляхом комплексної профілактики з використанням патогенетично обґрунтованої терапії супроводу, що дозволяє покращити та прискорити адаптацію базису протеза до тканин протезного ложа у хворих на цукровий діабет типу 2.

За актуальністю теми, обсягом досліджень, обґрунтованістю і достовірністю наукових положень та висновків, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів дисертація Максиміва Олега Олеговича відповідає вимогам п.11 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 – стоматологія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри стоматології післядипломної освіти  
з курсом терапевтичної та ортопедичної стоматології  
ДВНЗ "Ужгородський національний університет МОН України"

доктор медичних наук, професор

А.М. Потапчук

*Згідно з протоколом засідання*  
Т.в.о. Вченого секретаря  
Вітале навібшев 12.05.2016

*Потапчук А.М.*  
к.ю.н. Шмигала В.В.  
р.п. В.В. Кішинець



